

H.R.F./91/3.def.

ADVIES VAN DE HOGE RAAD VAN FINANCIËN
AAN DE MINISTER VAN FINANCIËN
BETREFFENDE "DE BUDGETTAIRE INDICATOREN IN
HET KADER VAN DE ECONOMISCHE EN MONETAIRE UNIE".

De heer Minister van Financiën heeft aan de Hoge Raad voor Financiën gevraagd een advies uit te brengen betreffende de budgettaire indicatoren die een pertinente evaluatie van de toestand van de Belgische openbare financiën in vergelijking met de andere landen van de Europese Gemeenschap moeten mogelijk maken.

De Raad heeft op 16 april over deze vraag in voltallige vergadering beraadslaagd op basis van een ontwerpadvies dat voorbereid werd door een in de Raad opgerichte werkgroep en op punt gesteld door het Bureau. De Raad heeft volgend advies aangenomen (1).

*

*

*

---

1) Eén lid heeft een minderheidsnota ingediend.

1. De hierna volgende analyse situeert zich in het algemene kader van de Economische en Monetaire Unie (E.M.U.). In dit kader kunnen de budgettaire indicatoren op verschillende niveau's een rol spelen. Zij kunnen gebruikt worden om de naleving van de budgettaire discipline te verifiëren. Bovendien kan, meer algemeen, een vergelijkend onderzoek ervan leerrijk zijn omtrent de convergentievoorwaarden om de economische en monetaire stabiliteit te verzekeren. Zij moeten eveneens toelaten na te gaan in welke mate de Belgische openbare financiën a-typisch zijn en eventueel informatie verschaffen over de te volgen weg naar een evenwichtstoestand.

Deze evenwichtstoestand zou moeten bereikt worden bij het begin van het eindfase van de E.M.U., waarvan de realisatie zich in drie stappen zou moeten voltrekken (zie bijlage). Met de eerste, tweede en derde fase van de E.M.U. zullen verschillende budgettaire en economische situaties overeenstemmen. Daaruit volgt dat bepaalde indicatoren minder of meer geschikt zullen zijn, naargelang de fase waarin de E.M.U. zich bevindt.

Bovendien zou de keuze van de indicatoren kunnen verschillen volgens de doelstellingen die bij het onderzoek ervan worden nagestreefd.

2. De Raad heeft geoordeeld dat het normaal was de selectie van de budgettaire indicatoren te beginnen met een kort onderzoek van de procedures, principes en indicatoren die reeds gebruikt worden of waarvan het gebruik overwogen wordt in het kader van het budgettair toezicht binnen de Gemeenschap.

3. Vanaf de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie (E.M.U.), die begon op 1 juli 1990, werd een systeem van multilateraal toezicht ingevoerd teneinde over de versterking van de convergentie van het economisch beleid en de economische prestaties te waken.

Het budgettair beleid speelt op twee niveau's een rol in het convergentieproces :

- in het onderzoek binnen de Gemeenschap van de meest geschikte policy-mix om een aanhoudende, niet-inflatoire groei te verzekeren;
- in het vrijwaren van de monetaire en economische stabiliteit.

In de loop van de discussies over de voorwaarden voor de realisatie en levensvatbaarheid van de E.M.U., werd de facto een bijzonder accent gelegd op de budgettaire discipline, die tot monetaire stabiliteit moet bijdragen.

Als gevolg van discussies binnen het Monetair Comité en de ECOFIN Raad zijn drie grote principes betreffende de budgettaire discipline naar boven gekomen :

- een verbod op monetaire financiering van overheidstekorten;
- de verplichting voor elke Staat om ten volle de verantwoordelijkheid van zijn financiële verbintenissen op te nemen zonder een mogelijke hulp van de andere Lidstaten of van de Gemeenschap (no bailing out);
- de noodzaak om overdreven budgettaire deficits te vermijden.

De Raad meent dat het verbod tot monetaire financiering positieve gevolgen heeft voor de ontwikkeling van de economie en sluit zich aan bij het vrij algemene akkoord over de eerste twee hiervóór vernoemde beginselen, die tot doel hebben dat de Staten zich op de markt aan de marktprijs zouden financieren.

Terzake stelt de Raad vast dat sinds 29 januari 1991 de mogelijkheid tot monetaire financiering van de Schatkist reeds aanzienlijk is verminderd gegeven het feit dat die mogelijkheid voortaan beperkt is tot 15 miljard frank. De Raad verheugt zich over de anticipatieve toepassing door België van een essentieel principe op het vlak van de begrotingsdiscipline. Aldus wordt aan de Schatkist de mogelijkheid gegeven zich aan te passen aan deze belangrijke wijziging in haar financiering.

Wat de concrete toepassing van het derde principe betreft vraagt hij dat een akkoord zou bereikt worden over het begrip overdreven deficit, waarover geen consensus bestaat.

Er moet eveneens een akkoord bereikt worden over de te volgen procedure.

Dit wil zeggen dat op basis van een beperkt aantal criteria zal moeten beslist worden of een deficit min of meer automatisch als overdreven zal worden beschouwd, of integendeel daarover een omstandig oordeel zal moeten gevormd worden, geïnspireerd op het onderzoek van een batterij van indicatoren die alle aspecten van de openbare financiën en de algemene economische situatie van het betrokken land betreffen.

De Raad oordeelt dat een budgettair deficit niet automatisch op basis van slechts enkele criteria als overdreven kan beoordeeld worden. Deze criteria zouden wel kunnen dienen als knipperlichten in een eerste fase van de procedure, om na te gaan of tot een diepgaand onderzoek van de situatie van de openbare financiën moet overgegaan worden. Als gevolg hiervan zou het dan mogelijk zijn te oordelen in welke mate het overheidsdeficit werkelijk overdreven is.

4. De groep van plaatsvervangers van het Monetair Comité is belast met een verkennende opdracht met het oog op de selectie van de gepaste criteria die als basis zullen dienen voor de procedure i.v.m. overdreven deficits, en die in principe in het eindstadium van de E.M.U. van toepassing zullen zijn.

Hoewel over dit onderwerp op dit ogenblik nog geen officieel akkoord bestaat, lijkt de groep van plaatsvervangers twee criteria voor te dragen :

- de "gulden regel", die het overheidsdeficit beperkt tot het niveau van een bepaald globaal uitgavenvolume (in het algemeen de investeringsuitgaven);
- de houdbaarheid van de schuldgraad.

5. Het meest voor de hand liggende voordeel van de gulden regel is de duidelijke eenvoud en het pragmatisme. De naleving ervan moet toelaten om elke budgettaire ontsporing die het economisch verloop kan verstoren, te vermijden.

Deze eenvoud kan echter slechts bewaarheid worden in functie van de vastlegging van de praktische toepassingsvoorwaarden van de regel.

5.1. Indien men aanneemt dat pragmatisme het essentiële kenmerk is van de gulden regel, dan is de voornaamste determinant van de praktische toepassingsvoorwaarden de te realiseren doelstelling, namelijk de budgettaire stabiliteit.

Bij hoge schuldniveau's, zoals in België, en in redelijke hypothesen inzake rente en economische groei, situeert zich het maximale tegen 1995 te bereiken financiële deficit van de overheid, waarbij dat elke ontsporing van de openbare financiën op middellange termijn vermeden wordt, rond 3 à 3,5% van het B.B.P. (2).

Pragmatisch gezien zou de gulden regel moeten gedefinieerd worden op een wijze dat erin geslaagd wordt aan het overheidsdeficit een bovenlimiet op te leggen die zich binnen vermelde vork situeert.

2) Dit resultaat werd afgeleid, uitgaande van een reeks simulaties rekening houdend met de noodzaak het openbaar deficit te doen convergeren naar een niveau dat aanvaardbaar is in het kader van de door de E.M.U. vereiste begrotingsdiscipline en het op gang komen van een invers sneeuwbal-effect dat de vermindering van de openbare schuldratio met zich mee brengt. Het saldo van 3 à 3,5 % van het B.N.P., inbegrepen kredietverleningen en participaties is verkregen middels aanvaardbare hypothesen inzake groei en intrestvoet en in de onderstelling enerzijds, dat de jaarlijkse reële groei van de niet-intrestuitgaven van de overheden, volgens de scenario's van 0 tot 0,7 % niet overschrijden en, anderzijds dat de nominale elasticiteit van de overheidsontvangsten in verhouding tot het B.N.P. zich binnen een marge van 0,9 en 1 scheert. Jaarverslag 1990 van de Sectie Financieringsbehoeften van de overheden van de Hoge Raad van Financiën.

5.2. Anderzijds is de legimiteit van de gulden regel gefundeerd op een theoretisch substraat. In dit verband worden twee concurrerende optieken verdedigd:

- de ene optiek legt de nadruk op de toekomstige produktiviteit verbonden met de verschillende uitgavetypes. Vanuit het standpunt van de economische logica kan men inderdaad oordelen dat het rechtmatig is via lening elke uitgave te financieren die in de toekomst een inkomen voor de openbare sector doet ontstaan dat de last van de aangegane lening dekt. In dit opzicht moet worden opgemerkt dat de produktiviteitsgraad van de overheidsuitgaven helemaal niet overeenstemt met hun classificatie in consumptieve en kapitaaluitgaven: bepaalde kapitaaluitgaven hebben inderdaad geen of een zeer geringe toekomstige produktiviteit (historische monumenten, administratieve gebouwen, ...) en bepaalde consumptieve uitgaven zijn potentiële dragers van opbrengsten (onderzoek en ontwikkeling, lonen van leraars en universitaire onderzoekers, ...);
- de andere benadering van de gulden regel neemt de stabiliteit van het patrimonium van de Staat als referentie. In dit perspectief wordt vereist dat een verhoging van de schuld overeenkomt met een zodanige aangroei van het patrimonium van de Staat, een zodanige vorming van materiële (of financiële) activa, dat de netto-positie van de overheid onveranderd blijft. Naar analogie met de ondernemingen wordt geacht dat het openbaar patrimonium een garantie voor de solvabiliteit van de overheid vormt, hoewel in de realiteit het vertrouwen in de Solvabiliteit van de Staat wel degelijk afhangt van andere factoren dan van een patrimonium dat overigens slechts benaderend kan worden geraamd.

5.3. Er moet worden vastgesteld dat deze patrimoniale visie op de gulden regel bij de discussies in de Gemeenschap de overhand schijnt te hebben, alhoewel ook de beperking van het overheidsdeficit op het niveau van de bruto-kapitaalvorming reeds vaak ter sprake werd gebracht.

De toepassing van deze opvatting van de regel op een enge nationale basis garandeert niet a priori dat het gezochte objectief, te weten de beperking van het overheidsdeficit tot 3 à 3,5% van het B.B.P., zal bereikt worden. Ze zou bovendien theoretisch gezien, naargelang belangrijke investeringsprojecten worden uitgevoerd, tamelijk grote jaarlijkse fluctuaties van het overheidstekort met zich brengen, wat niet wenselijk is.

5.4. De Raad vindt dan ook dat indien om pragmatische redenen de naleving van de gulden regel m.b.t. het overheidstekort weerhouden wordt voor de derde fase van de E.M.U., de toepassingsreferentie het gemiddelde niveau van de brutokapitaalvorming van de overheid in de Europese Gemeenschap over een lange periode zou kunnen zijn (3,2% van het B.B.P., het gemiddelde van het Europa van de negen - Spanje, Portugal en Griekenland uitgesloten - in de loop van de laatste 20 jaar).

Wanneer dit doelniveau eenmaal is vastgelegd, zou men het toegestane deficit nog slechts hoeven te expliciteren. De "produktiviteitsoptiek" van de gulden regel zou in aanmerking kunnen genomen worden en iedere Lidstaat zou vrij zijn om, in functie van nationale collectieve keuzen, te arbitreren welk deel van het overheidsdeficit beantwoordt aan materiële investeringen, of aan de financiering van onderzoek, van onderwijs, ...

In al deze gevallen zou het gebruik van zo'n criterium niet volstaan om automatisch te bepalen of een overheidsdeficit overdreven is of niet. Dit is nog minder het geval in de tweede fase van de E.M.U., indien de toepassing van de oorspronkelijk voor de derde fase voorziene criteria wordt vervroegd (cfr. punt 8). Het criterium zou als een knipperlicht moeten beschouwd worden, dat aangeeft wanneer een grondig onderzoek van de situatie van de openbare financiën op basis van een batterij indicatoren nodig is.

5.5. Overigens zouden afwijkingen t.a.v. de gekozen norm denkbaar kunnen zijn, zoniet zich opdringen, in het kader van het inhaalproces van het gemiddelde welvaartsniveau in de Gemeenschap door de Lidstaten met de de minst ontwikkelde staatshuishoudingen of meer algemeen om de verwezenlijking van competitiviteitsvoorwaarden toe te laten in samenhang met de economische stabiliteit (zie punt 11 in verband met de indicatoren m.b.t. de verbetering van het materieel of immaterieel kapitaal).

Daarenboven is de strikte toepassing op jaarbasis van de gulden regel niet wenselijk omdat :

- deze een procyclisch effect kan hebben, in de mate dat een vrije werking van de automatische stabilisatoren verhinderd wordt ;
- deze in principe kan verhinderen dat een land met een wezenlijk gezonde begrotingstoestand tijdelijk zijn tekort doet toenemen boven de toegelaten grens ten gevolge van buitengewone omstandigheden (zoals oorlog, natuurramp en diepe economische depressie) of in het belang van de groei van de ganse Gemeenschap.

Tijdelijk schendingen of "afwijkingen" zouden dus moeten worden toegestaan onder één af andere vorm, zoals dat trouwens het geval is in Duitsland waar artikel 115 van de Grondwet het naleven van de gulden regel oplegt.

De herhaalde overschrijding van de door de gulden regel vastgelegde grens van het overheidstekort zou daarentegen in principe ontoelaatbaar moeten zijn. Ze zou in elk geval een grondige onderzoeksprocedure van de openbare financiën moeten in werking stellen (zie 5.4.).

5.6. De gulden regel voor België

De begrotingsindicatoren die moeten worden gebruikt in het raam van de controle op het naleven van de gulden regel zijn enerzijds de netto financieringsbehoefte van de globale overheid in procent van het B.B.P en anderzijds de bruto vaste kapitaalvorming van de globale overheid in procent van het B.B.P. (3)

Globale overheid

in % van het B.N.P.	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
1) Netto financieringsbehoeften (excl. kredieten en participaties)	-9,2	-11,4	-11,6	-9,4	-8,9	-9,0	-7,3	-7,0	-6,5
2) Kapitaaluitgaven (excl. kredieten en participaties)	5,3	4,9	4,4	3,9	3,5	3,1	2,7	2,9	2,6
waarvan :									
3) Brutovorming van vast kapitaal	4,1	3,8	3,4	2,9	2,5	2,2	2,0	1,9	1,8
4) Idem, Europese Gemeenschap (*)	3,1	3,0	3,0	2,9	2,8	2,9	2,8	2,7	2,7
5) Kredieten en participaties	2,3	2,8	3,1	2,2	2,7	2,0	2,0	1,2	0,9

(*) 10 : excl. Griekenland en Portugal

Bron : 1, 2, 3 en 5 : N.B.B., 4 : Europese Gemeenschap

Indien men de nettofinancieringsbehoeften tot het niveau van de nationale bruto vaste kapitaalvorming beperkt, wordt thans de gulden regel niet geëerbiedigd. Evenmin wordt ze geëerbiedigd indien wordt uitgegaan van het gemiddelde niveau in de Europese Gemeenschap, zelfs als dat over een lange periode beschouwd

3) De kredietverleningen en participaties die in België dikwijls onder de kapitaaluitgaven en in de netto financieringsbehoeften worden opgenomen, worden in het Europees systeem van rijkscomptabiliteit als zuivere financiële verrichtingen worden beschouwd die vorderingen doen ontstaan en die niet meetellen in de bepaling van de financieringsbehoeften.

wordt (3,2% van het B.B.P.). Maar indien men een tijdspanne van 5 jaar in beschouwing neemt en indien de doelstelling het netto financieringstekort terug te brengen tot ongeveer 3-3,5% van het B.N.P. wordt gehaald, bevindt men zich in een situatie die dicht bij de eerbiediging aan de gulden regel ligt. Het gebruik ervan is dan ook niet ondenkbaar in België in de derde fase van de E.M.U., waarvan de aanvangsdatum nog niet is vastgelegd.

6. Criteria voor de houdbaarheid van de schuldratio hebben in 't algemeen betrekking op de stabilisatievoorwaarden van die ratio.

De hoofdbekommernis is hierbij het vermijden van de weerslag van de verhoging van de schuldratio als gevolg van de automatische toename van de overheidsschuld door de erop verschuldigde intresten, iets wat men "het sneeuwbaaleffect" heeft gedoopt.

De hoge schuldratio en de grote omvang van de rentelasten die eruit voortvloeit maken de overheidsuitgaven immers uitzonderlijk kwetsbaar voor de stijging van de rentevoeten. Bovendien verdringen de rentelasten andere overheidsuitgaven die een positief economisch en sociaal rendement kunnen tot stand brengen en kan zelfs de normale werking van de overheid erdoor in het gedrang komen. Ook vertonen de overheidsuitgaven meer en meer een strakke structuur, waarbij de bewegingsruimte van het begrotingsbeleid steeds meer wordt beperkt. Uiteindelijk zouden op lange termijn solvabiliteitsproblemen kunnen optreden in geval van een explosieve groei van de schuldratio.

Het is echter notoir dat het risico op verwezenlijking van het sneeuwbaaleffect zich slechts voordoet wanneer de gemiddeld op de overheidsschuld verschuldigde intrestvoet hoger is dan de groeiwoet van het bruto nationaal produkt en dat zelfs in die omstandigheden het risico dat de schuldevolutie explosief wordt, niet bestaat indien het overschot van de overheidsverrichtingen exclusief rentelasten groot genoeg is.

Daarom zou de schuldratio (in het algemeen gemeten als de verhouding tussen de brutoschuld en het B.B.P.⁴⁾ om leefbaar of houdbaar te zijn alleszins niet mogen toenemen als die hoog is. Indien deze verhoogt zou minstens een betekenisvolle inspanning moeten geleverd worden om die te stabiliseren en om dus het effectieve primaire saldo (exclusief intresten) dichterbij het stabilisatieniveau van de verhouding tussen openbare schuld en B.B.P. te brengen.

4) Voor bepaalde analyses kan het gebruik van de nettoschuld, d.w.z. met aftrek van de financiële activa van de overheden, sprekender zijn; problemen i.v.m. de statistische beschikbaarheid beperken de mogelijkheid om deze indicator te gebruiken. De verhouding van de schuld tot de fiscale ontvangsten kan eveneens betekenisvol zijn. Indien de elasticiteitscoëfficiënt van de fiscale ontvangsten t.o.v. het B.N.P. echter gelijk is aan 1 brengt die verhouding geen bijkomende informatie over de aan de gang zijnde ontwikkelingen. Meer nog men loopt het risico dat de klemtoon aldus te sterk wordt gelegd op één enkele financieringswijze van het tekort.

6.1. Dit is echter een minimale regel die ontoereikend is, daar bij een effectief hoge schuldratio een eenvoudige stabilisatie geen bevredigende (vanuit een intern gezichtspunt of dat van de Gemeenschap) doelstelling kan zijn.

In een land met een zware schuldenlast, zoals België op dit ogenblik, moet het begrotingsbeleid inderdaad een geleidelijke verlaging van de overheidsschuldratio naar een redelijk geacht niveau beogen, rekening gehouden met de specifieke kenmerken van de betrokken economie. De (in punt 5.1 toegelichte) doelstelling van 3 à 3,5% van het B.B.P. voor het tekort van de globale overheid vanaf 1995 is trouwens coherent met de gewenste evolutie op lange termijn van de schuldratio. Dit onderstreept de bindingen die tussen beide weerhouden criteria bestaat.

Bovendien is er geen reden om in een land met een geringe schuldratio a priori de tijdelijke verhoging van die ratio met een kritisch oog te beschouwen, zonder dat dit een totale afwezigheid van beperkingen voor landen "met een geringe schuldenlast" zou kunnen betekenen.

6.2. De toepassing van de hierboven vermelde (punt 6) minimumregel maakt het noodzakelijk te weten in welke voorwaarden en in verhouding tot welke grootte een schuldratio als hoog bevonden wordt. Daartoe wordt in diverse documenten van de Commissie of van de groep van plaatsvervangers van het Monetair Comité voorgesteld naar het gemiddelde van de Gemeenschap te refereren.

De status van het Gemeenschapsgemiddelde, dat omwille van pragmatische redenen als referentie werd gekozen, is evenwel dubbelzinnig (5).

Indien om het even welke schuldratio die hoger is dan dit gemiddelde als hoog wordt beschouwd en dus het nemen van maatregelen of een bijzondere waakzaamheid noodzakelijk maakt, wordt het Communautair gemiddelde ten minste impliciet een referentiepunt voor de convergentie.

Welnu, er dient opgemerkt dat enerzijds die referentie niet stabiel zou zijn doch zou schommelen volgens de omvang van de saneringsinspanningen, en dat anderzijds de noodzaak van een relatieve uniformering van de schuldratio's doorheen de ganse Gemeenschap niet evident lijkt.

Weliswaar zou de vaststelling van een referentie op basis van het Communautair gemiddelde dienstig kunnen zijn om het streven naar verlaging van zeer hoge of te hoge schuldratio's te bevorderen.

---

5) Het is overigens niet enkel in het geval van de schuldratio dat men het refereren naar het gemiddelde van de gemeenschap moet nuanceren (cfr. punt 10 : gewenste kwaliteiten voor de indicatoren)

Maar men moet eveneens indachtig zijn dat oorspronkelijk de criteria voor een overdreven tekort werden opgesteld om gebruikt te worden in de derde, laatste fase van de E.M.U. zelfs al blijkt het gebruik ervan vanaf de tweede fase nu reeds mogelijk (cfr. punt 8). In die fase zal het grootste deel van de noodzakelijke begrotingssanering in de lidstaten waarschijnlijk reeds zijn doorgevoerd.

Inderdaad, om tot die fase over te gaan zal moeten geoordeeld worden dat de landen binnen de E.M.U. landen voldoende convergent zijn en hun begrotingstoestand initieel zodanig is dat ze de stabiliteit van de unie niet in gevaar brengt. In die omstandigheden zal het er vooral om gaan recente afwijkingen van de initiële toestand t.o.v. het toelaatbaar minimum in te dijken.

De Raad meent dat indien in de derde fase van de E.M.U. de verwijzing naar een Communautair gemiddelde van de schuldratio als indicatie kan aanvaard worden, deze aanvaarding slechts voorwaardelijk kan zijn. Ze is bovendien slechts denkbaar in de mate dat de overschrijding van het gemiddelde slechts één van de factoren is die tot een diepgaand onderzoek leiden van de toestand van de openbare financiën op basis van meerdere indicatoren, die rekening houden met de nationale specificiteiten inclusief die inzake de schuldratio. A fortiori kan het gebruik van een dergelijk criterium in de 2e fase niet volstaan om besluiten te trekken maar kan het met andere een indicatie geven bij het begin van een onderzoeksprocedure nopens de toestand van de openbare financiën.

Er bestaat geen algemeen en nauwkeurig optimum voor de schuldratio. Hoogstens kan men een redelijk geachte zone definiëren inzake de diverse macro-economische evenwichtsindicatoren die een bepaalde economie kenmerken, waaronder vooral de spaar- en investeringsniveau's en het saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland.

Bovendien lijkt naarmate de evenwichtssituatie in de derde fase benaderd wordt, de verplichting de ongunstige afwijking tussen het effectief primair saldo en het primair stabilisatiesaldo beduidend te verminderen (met rond 50 %) een draaglijke verplichting te zijn (zie punt 6, laatste paragraaf).

6.3. De houdbaarheid van de Belgische schuldratio

De begrotingsindicatoren die bij een eerste benadering moeten gehanteerd worden om de houdbaarheid van de overheidsschuldratio te evalueren zijn: de brutoschuld van de globale overheid in procent van het B.B.P., het primair saldo (exclusief rentelasten) van de globale overheid in procent van het B.B.P., evenals het primair saldo dat een stabilisatie van de schuldratio in procent van het B.B.P. mogelijk maakt.

6.3.1.

a) Brutoschuld in % van het B.B.P. (Globale Belgische overheid excl. de Sociale Zekerheid) (6).

1975	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
60,6	77,3	97,5	107,0	112,4	119,5	123,7	131,3	132,2	129,9

b) Gemiddelde brutoschuld van het Europa van de 12 in % van het B.B.P.

1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
48,0	51,6	54,8	57,3	58,5	59,8	59,7	59,0

c) Verschil Belgische schuldratio - gemiddelde schuldratio in Europa

1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
49,5	55,4	57,6	62,2	65,2	71,5	72,5	70,9

Bron : Europese Gemeenschappen

In 1989 nam de Belgische schuldratio af, sterker nog : het verschil met het Europees gemiddelde werd iets minder groot.

6.3.2. Stabilisatievoorwaarden van de Belgische schuldratio

6) In de statistieken over de overheidsschuld van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (gekozen omwille van de internationale vergelijkbaarheid) is de Sociale Zekerheid niet opgenomen voor België en Nederland. Er dient aangestipt dat indien men zich beperkt tot de brutoschuld dit geen groot probleem met zich mee brengt : de brutoschuld van de Sociale Zekerheid is in het geval van België stabiel en marginaal (van de grootte orde van 1 procent van het B.N.P.).

De gegevens hieronder hebben enkel betrekking op de centrale overheid.

a) Primair saldo in % van het B.N.P.

1975	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
-2,4	-3,6	-5,0	-4,6	-2,8	-2,4	-1,0	+0,9	+0,9	+2,3

b) Primair stabilisatiesaldo in % van het B.N.P.*

1975	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
-2,4	-3,6	-5,0	-4,6	-2,8	-2,4	-1,0	+0,9	+0,9	+2,3

* De berekening is gemaakt op basis van een voortschrijdend gemiddelde op 3 jaar voor de groeivoeten

c) Verschil a) - b)

1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
-5,9	-7,6	-7,6	-6,1	-6,8	-5,4	-2,5	-1,3	-

Bron : Planbureau

Vanaf 1987 wordt het verschil tussen het effectief primair saldo en het stabilisatiesaldo elk jaar minstens met de helft verminderd. Deze doelstelling wordt door Commissiediensten verdedigd. In omstandigheden zoals in 1982 is een dergelijk criterium uitzonderlijk streng, ja zelfs irrealistisch indien het om talrijke landen gaat. Het lijkt evenwel gemakkelijk om eraan te voldoen wanneer men de evenwichtssituatie nadert.

7. Inderdaad, in de derde fase, d.w.z. bij een toestand waarin de convergentie als relatief bevredigend mag worden beschouwd, kan men aannemen dat de niveau's van de deficits of van de schuld minder belang hebben dan hun ontwikkeling.

Daarentegen zou het belang van de relatieve structurele kenmerken van de openbare financiën en de mutaties ervan kunnen toenemen. De economische unie zou dan in grotere mate bedreigd kunnen worden door niet-gecoördineerde ontwikkelingen van ontvangsten- of uitgavenstructuren dan het geval is met de monetaire unie als gevolg van schommelingen van de deficits ten opzichte van een relatief gezonde toestand zonder monetaire financiering.

8. Er dient herhaald te worden dat de hierboven onderzochte criteria (gulden regel en leefbaarheid van de schuldratio) in principe bestemd zijn om slechts in de derde fase van de E.M.U. toegepast te worden. Ze worden evenwel vandaag opgesteld, terwijl we ons nog in de eerste fase bevinden.

De min of meer grote relevantie van het gebruik van bepaalde indicatoren in functie van de fase waarin men zich bevindt, werd reeds onderstreept (zie 1.) Vanuit dit standpunt doet zich een fundamenteel probleem voor :

Indien een akkoord op min of meer korte termijn wordt bereikt omtrent enkele criteria voor de derde fase, zal de neiging om op hun toepassing te anticiperen sterk zijn. Het blijkt overigens uit het verloop van de onderhandelingen omtrent de definitie van de notie overdreven deficit en het op punt stellen van de onderzoeksprocedure die eraan verbonden is dat deze procedure zou kunnen toegepast worden vanaf het begin van de tweede fase van de E.M.U.. Maar zelfs daaraan voorafgaand, in de eerste fase nog, zouden de weerhouden criteria impliciet dienstig kunnen zijn als referentie hoewel, in dit stadium althans, er vrij sterke verschillen in de begrotingstoestand blijven bestaan. Criteria aangenomen om toegepast te worden wanneer de evenwichtssituatie benaderd wordt, zouden wel slecht verenigbaar zijn met de analyse van de huidige overgangstoestand in bepaalde landen.

9. Aldus lijken de twee hierboven onderzochte criteria aangewezen om te worden gebruikt in de derde fase van de E.M.U. als signaal, in de functie van initiële indicator bij een vermoeden van excessief deficit, en in de functie van aanzet tot een meer diepgaande analyse, gebaseerd op een serie van indicatoren, van waaruit een beoordeling zou worden gemaakt over het werkelijk excessief karakter van het betrokken overheidstekort.

In de eerste en tweede fase zouden deze criteria eveneens toelaten een identificatieprocedure voor excessieve tekorten in werking te stellen. Maar de referentiepunten van deze criteria lopen het gevaar te ambitieus of ronduit irrealistisch te zijn.

Het gebruik van bijkomende budgettaire indicatoren dringt zich dus op, temeer daar de vervulling van de twee voorgaande criteria niet kan waarborgen dat zich voor de openbare financiën geen enkel probleem stelt.

10. De weerhouden indicatoren zouden moeten beantwoorden aan een aantal voorwaarden. Deze zijn :

- reeds gebruikt in het kader van de begrotingscoördinatie ;
- zo eenvoudig en gemakkelijk mogelijk interpreteerbaar ;
- beschikbaar over een lange periode, ten einde een analyse te kunnen maken van de evolutie ervan, en snel beschikbaar (en/of waarvoor vooruitzichten op het niveau van de Gemeenschap bestaan) ;
- indien ze vergelijkbaar zijn tussen de lidstaten van de Europese Gemeenschap, kan de vergelijking met het Europees gemiddelde een waardevolle indicator zijn, zonder dat deze evenwel systematisch als referentienorm kan genomen worden (in de derde, eindfase van de E.M.U. zouden de vergelijkingen moeten betrekking hebben op de landen die voldoende geconvergeerd zijn om deze fase in te treden) ;
- betrekking hebben op de globale overheid, wat betreft de openbare financiën.

Anderzijds volstaat het louter gebruik van strikt budgettaire indicatoren niet om de toestand van de openbare financiën correct te evalueren. Het gebruik van algemene macro-economische indicatoren dringt zich op ; het betrekken van indicatoren betreffende de financiële markten is denkbaar ; en ook de vergelijkende studie van de ontvangsten- en uitgavenstructuren van de overheden kan zeer leerzaam zijn.

De Raad heeft dan ook een lijst van bruikbare indicatoren opgesteld die :

- ofwel zich opdringen wanneer een onderzoeksprocedure naar een vermoedelijk overdreven deficit wordt ingesteld ;
- ofwel minstens kunnen bijdragen tot een beter inzicht in de werkelijke toestand van de openbare financiën.

De mate waarin deze indicatoren vermelde kwaliteiten vertonen, kan tevens een maatstaf zijn voor de wenselijkheid om er rekening mee te houden (7).

10.1. De navolgende tabel bevat de lijst van budgettaire indicatoren weerhouden door de Raad, in functie van de voornaamste eigenschappen die zij zouden moeten hebben.

---

7) De cijfers voor de weerhouden indicatoren bevinden zich in bijlage 2.

Budgettaire indicatoren waarvan het gebruik (in diverse graden) wordt aangeraden
door de Raad in geval van
het aanvangen van een procedure bij vermoeden
van een overdreven deficit

	Financie- ringsbe- hoefte of -capaciteit (1)(2)	Bruto open- bare schuld (1)(2)(3)	Primair saldo (1)(2)(4)	Lopende ontvang- sten (1)	Totale uitgaven (1)	Betaling intresten (1)	Bruto sparen van de overheden (1)
reeds gebruikt	ja	ja	ja	ja	ja	ja	
eenvoud	ja	ja	ja	ja	ja	ja	ja
beschikbaar- heid	ja	(ja)	ja	ja	ja	ja	ja
vergelijkbaar- heid	ja	(ja)	ja	ja	ja	ja	ja

(1) in procent van het B.B.P.

(2) Deze indicatoren moeten gebruikt worden bij de verificatie van de twee basiscriteria hierboven vermeld in de punten 5 en 6.

(3) Deze indicator stelt bepaalde methodologische problemen.

(4) Indien noodzakelijk is het aangewezen eveneens de afwijking ten opzichte van het primaire stabilisatie-saldo in ogenschouw te nemen.

	Netto te financie- ren saldo privé sparen in de gemeen- schap (5)(6)	Netto te financie- ren saldo fiscale ontvang- sten (5)	Openbare schuld fiscale ontvang- sten (3)(5)	Fiscale draag kracht (5)(6)	Structuur van de overheids- schuld (5)(8)
reeds ge- bruikt	nee	nee	nee	nee	nee
eenvoud	ja	ja	ja	ja	ja
beschik- baarheid	ja	ja	(ja)	ja	?
vergelijk- baarheid	ja	ja	(ja)	relatief	relatief

(3) Deze indicator stelt bepaalde methodologische problemen.

(5) in procent.

(6) Deze indicator houdt rekening met het normaal deficit van Lid-Staten met een zeer verschillende omvang en met de wisselende impact van hun financiering op de Europese kapitaalmarkt (risico van crowding out).

(7) Bedrag van de belastingen geïnd per bewoner, maat van solidariteit in het kader van een federale structuur.

(8) Maturiteit, verdeling tussen schuld in nationale munt en in deviezen.

	Cyclisch gecorrigeerd saldo (9)	Inflatiegecorrigeerd saldo (10)
reeds gebruikt	nee (11)	nee (11)
eenvoud	nee	nee
beschikbaar- heid	relatief (11)	relatief (11)
vergelijkbaar- heid	relatief	relatief

(9) De interpretatie van deze indicator dient met grote voorzichtigheid te gebeuren gezien de veelvoud van noodzakelijke hypothesen bij zijn uitwerking.

(10) Het gebruik van deze indicator lijkt slechts aangewezen in een lange termijnperspectief.

(11) Deze indicatoren worden niet regelmatig gebruikt door de Diensten van de Commissie van de Europese Gemeenschap en zijn niet weerhouden onder degenen gevoegd bij de documenten met betrekking tot de begrotingscoördinatie. Zij verschijnen integendeel geregeld in de analyse van de O.E.S.O.

10.2. De door de Raad weerhouden algemene macro-economische indicatoren zijn eenvoudig, ze staan ter beschikking, en hun publicatie door de diensten van de Commissie van de Europese Gemeenschap waarborgt een bekommernis om hun internationale vergelijkbaarheid.

10.2.1. Deze reeds gebruikt in het kader van de coördinatie van de begroting

a) in %

- reële groei van het B.B.P.
- toename van de deflator van de private consumptie (8)

b) in % van het B.B.P.

- saldo van de lopende rekening (9)
- brutoprivé-sparen (gezinnen en bedrijven)
- brutoinvesteringen
(brutokapitaalvorming)

Men zou bovendien moeten kunnen beschikken over het aandeel van de verschillende economische sectoren (gezinnen, ondernemingen, overheid) in de globale investeringen.

10.2.2.- economische competitiviteitsindicatoren zoals :

- index van de relatieve loonkost per eenheid produkt, in gemeenschappelijke munt (8)
- intrestvoeten (componenten van de kapitaalkost) (9)
- werkloosheidsgraad
- evolutie van de werkgelegenheid
- evolutie van de geldvoorraad (9)
- B.B.P. per hoofd van de bevolking.

10.3. De indicatoren met betrekking van de financiële markten zouden nog in aanmerking kunnen worden genomen.

Dit zouden kunnen zijn, in de huidige fase van de E.M.U. :

- het renteverskil tussen de Euro-Bfr en de Euro-DM op 3 maanden (9)
- het rendementsverschil tussen gelijkwaardige overheidsobligaties in Bfr en DM.
(maatstaf voor de risicopremie).
- de divergentie van de Bfr binnen het E.M.S. (9).

8) Deze indicatoren zien hun belang stijgen tijdens de derde fase van de E.M.U.
9) Deze indicatoren verliezen in de laatste fase van de E.M.U. gedeeltelijk (het saldo van de externe lopende rekening) of zelfs geheel hun belang.

In de derde fase van de E.M.U. wordt zo'n vergelijking in principe gemaakt tussen vergelijkbare emissie's, in ECU, van de verschillende lidstaten (10).

Het gebruik maken van deze eenvoudige en gemakkelijk beschikbare indicatoren is een manier om de credibiliteit van het begrotingsbeleid van de Lidstaten te evalueren en vast te stellen in welke mate het deficit en/of de openbare schuldvorming als overdreven wordt beoordeeld.

Deze indicatoren kunnen evenwel slechts de rol vervullen van hulpmiddel rekening houdend met de onvolmaaktheden van de financiële markten en met de vertraging met welke zij kunnen reageren op ongunstige ontwikkelingen inzake openbare financiën. Dit des te meer daar de toestand van deze laatste slechts een onder andere (soms meer determinerende) factoren is die de financiële markten en meer in het bijzonder het niveau van de intrestvoeten van de openbare uitgaven beïnvloeden.

11. Naast deze indicatoren, waarvan het gebruik zich opdringt of nuttig kan zijn in het kader van de bewaking van de begrotingsdiscipline, zou het interessant zijn te beschikken over een kwantitatieve en kwalitatieve vergelijkende analyse van de algemene structuur van de ontvangsten en uitgaven van de overheden en van hun evolutie.

Zeker, krachtens het subsidiariteitsprincipe moet de keuze van deze structuren, die de sociaal-economische prioriteiten van de lidstaten weerspiegelen, principieel tot hun bevoegdheden blijven behoren. Maar, we hebben het reeds vermeld (zie punt 1 en 7) ; bepaalde ontwikkelingen terzake dreigen de economische unie te verstoren. In dit verband is de "competitieve defiscalisatie" een van de meest geciteerde problemen. Er wordt bijvoorbeeld ook gewag gemaakt van het gebruik van indicatoren m.b.t. de verbetering van materieel of immaterieel kapitaal (cfr. punt 5.5.).

Bovendien zal in het eindstadium van de E.M.U. het accent waarschijnlijk minder liggen op het niveau van het overheidsdeficit die een bevredigende convergentie zullen moeten bereikt hebben. Daarentegen zal het belang van de structuur van overheidsontvangsten en -uitgaven slechts kunnen toenemen wanneer het monetair beleid totaal zal opgehouden hebben een door de nationale overheden handeerbaar aanpassingsinstrument te zijn en die overheden nog slechts essentieel tot dit doel zullen kunnen beschikken over het begrotings- en inkomensbeleid.

De vergelijkende analyse van de ontvangsten- en uitgavenstructuren van de overheid in de Europese Gemeenschap of in bepaalde lidstaten moet de essentiële punten bloot leggen waar de Belgische situatie divergeert en misschien de weg die moet leiden tot de derde fase van de E.M.U. inspireren (zie punt 1).

10) Deze indicator ziet zijn belang stijgen tijdens de derde fase van de E.M.U.

Het belang van een dergelijke analyse is dus voor de hand liggend. Dit belang zal versterkt worden in geval van vroegtijdig gebruik van de criteria van overdreven deficit vanaf de 2de fase van de E.M.U. In dit geval is het mogelijk opstarten van een grondige onderzoeksprocedure naar de toestand van de Belgische openbare financiën niet denkbeeldig. Het beschikken over een studie betreffende de structurele karakteristieken van de openbare financiën zal dan bijzonder nuttig zijn.

Het is overigens evident dat de realisatie van een dergelijke studie een enorme taak van lange adem is. De Raad, bijgestaan door het Secretariaat en door deskundigen op de betreffende terreinen kan indien de Heer Minister van Financiën dit wenst, zich hier in de toekomst aan wijden. Het komt in voorkomend geval aan de Heer Minister toe de prioriteiten te bepalen, dit is wenselijk gezien de omvang van de te behandelen materie.

BIJLAGE 1.DE WEG NAAR DE EMUFase 1 (vanaf 1 juli 1990)

- Convergentie (economisch en monetair)
  - alle lidstaten in smalle EMS-schommelingsmarge
  - wederzijds toezicht
  - toenemende coördinatie nationale politiek
- Voorbereiding Verdragswijziging (intergouvernementele conferentie)
- Voorbereiding wijziging wetgeving EG en nationale lidstaten (regels begroting, Centrale Bank)
- Voorbereiding statuten ESCB (Europees Stelsel van Centrale Banken)
- Interne markt (1993)

Inhoud fase 1 en 2 niet duidelijk (politieke beslissing)

Fase 2 (vanaf 1 januari 1994 - conditioneel)

Nog duidelijker inhoud (politieke beslissing noodzakelijk)

- Leerproces naar collectieve besluitvorming - autonomie nationaal beleid blijft
- Goedkeuring institutionele veranderingen
- Oprichting Europese Centrale Bank
- Verdieping en uitbreiding convergentie

Fase 3 (tijdstip-onbekend)

- finale institutionele hervormingen
- voltooiing convergentie

BIJLAGE 2.

BECIJFERDE VOORBEELDEN VAN ENKELE INDICATOREN

A. BUDGETTAIRE INDICATOREN

A.1. Financieringsvermogen of -behoefte van de globale overheid

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	- 8,5	- 9,1	- 7,1	- 6,6	- 6,6	- 5,8	- 6,1
D	- 1,1	- 1,3	- 1,9	- 2,1	+ 0,2	- 3,2	- 4,8
F	- 2,9	- 2,8	- 1,9	- 1,7	- 1,5	- 1,2	- 1,1
NL	- 4,8	- 6,0	- 6,6	- 5,2	- 5,2	- 5,4	- 4,7
GB	- 2,8	- 2,4	- 1,3	+ 1,1	+ 0,9	- 0,3	- 0,7
I	-12,5	-11,7	-11,1	-10,9	-10,2	-10,1	- 9,4
EC	- 5,2	- 4,8	- 4,2	- 3,7	- 3,0	- 4,0	- 4,1

Bron : Economie européenne n°46 - décembre 1990

(1) vooruitzichten

A.2. Bruto rijksschuld

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	119,5	123,7	131,3	132,2	129,9	129,4	129,4
D	42,5	42,7	43,8	44,5	43,6	43,7	45,2
F	33,2	34,2	34,9	35,9	36,0	36,1	36,1
NL	69,7	71,7	75,3	77,4	77,6	77,8	78,5
GB	59,0	58,1	56,1	51,0	45,7	43,0	41,8
I	84,0	88,5	92,9	96,1	98,9	100,9	102,9
EC	57,3	58,5	59,8	59,7	59,0	58,9	59,2

Bron : Economie européenne n° 46 - décembre 1990

(1) vooruitzichten

A.3. Primaire saldo (exclusief interestlasten).

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	+ 2,3	+ 2,3	+ 3,7	+ 3,8	+ 4,1	+ 5,3	+ 5,3
D	+ 1,9	+ 1,7	+ 1,0	+ 0,7	+ 2,9	- 0,6	- 1,5
F	0,0	+ 0,1	+ 0,9	+ 1,1	+ 1,4	+ 1,8	+ 2,0
NL	+ 1,5	+ 0,2	- 0,5	+ 0,8	+ 0,7	+ 0,5	+ 1,3
GB	+ 2,1	+ 2,1	+ 3,0	+ 5,0	+ 4,6	+ 3,1	+ 2,4
I	- 4,5	- 3,2	- 3,1	- 2,7	- 1,2	- 0,4	+ 0,6
EC	- 0,2	+ 0,3	+ 0,6	+ 1,1	+ 1,8	+ 1,0	+ 0,9

Bron : Economie européenne n°46 - décembre 1990

(1) vooruitzichten

A.4. Lopende ontvangsten van de globale overheid

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	48,3	47,5	48,1	46,8	45,1	45,4	45,1
D	46,4	45,6	45,1	44,5	45,4	43,7	43,7
F	49,3	48,8	49,3	48,9	48,6	48,9	48,9
NL	54,9	53,7	54,7	54,3	51,6	51,4	52,1
GB	41,5	40,7	40,1	39,8	39,1	38,8	38,5
I	38,2	39,3	39,4	40,1	41,6	42,6	43,8
EC	43,9	43,7	43,8	43,5	43,7	43,5	43,8

Bron : Economie européenne n° 46 - décembre 1990

(1) vooruitzichten

A.5. Totale uitgaven van de globale overheid

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	56,9	56,6	55,1	53,4	51,7	51,2	51,2
D	47,5	46,9	47,0	46,6	45,1	46,8	48,5
F	52,1	51,5	51,2	50,6	50,1	50,1	50,0
NL	59,6	59,7	61,3	59,4	56,8	56,8	56,8
GB	44,3	43,1	41,4	38,7	38,2	39,0	39,2
I	50,8	50,9	50,5	51,0	51,9	52,7	53,2
EC	49,1	48,5	48,0	47,2	46,8	47,4	47,9

Bron : Economie européenne n°46 - décembre 1990

(1) vooruitzichten

A.6. Betaalde intresten op de rijksschuld

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	10,8	11,4	10,8	10,4	10,7	11,1	11,4
D	3,0	3,0	2,9	2,8	2,7	2,6	3,3
F	2,9	2,9	2,8	2,8	2,9	3,0	3,1
NL	6,3	6,2	6,1	6,0	5,9	5,9	6,0
GB	4,9	4,5	4,3	3,9	3,7	3,4	3,1
I	8,0	8,5	8,0	8,2	9,0	9,7	10,0
EC	5,0	5,1	4,8	4,8	4,8	5,0	5,2

Bron : Economie européenne n°46 - décembre 1990

(1) vooruitzichten

A.7. Bruto besparing van de globale overheid

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	- 5,7	- 6,4	- 4,8	- 4,2	- 4,5	- 3,8	- 4,1
D	2,7	2,4	1,8	1,4	3,8	0,3	- 1,3
F	0,5	0,6	1,2	2,1	2,0	2,3	2,4
NL	0,2	- 0,7	- 1,1	- 0,4	- 1,1	- 1,4	- 0,8
GB	- 0,5	- 0,4	0,5	2,4	2,6	2,5	1,6
I	- 6,9	- 6,8	- 6,3	- 6,2	- 5,7	- 5,6	- 5,0
EC	- 1,2	- 1,1	- 0,6	- 0,2	0,5	- 0,2	- 0,5

Bron : Communautés européennes, 1990

(1) vooruitzichten

A.8. Netto financieringsbehoefte van de globale overheid/privaat sparen in de Gemeenschap

percent

	1989	1990(1)	1991(1)
B	1,0	0,9	1,0
D	(2)	3,5	5,3
F	1,4	1,2	1,0
NL	1,2	1,3	1,1
GB	(2)	0,2	0,7
I	9,6	9,4	8,8

Bron : Budget économique, Commission des Communautés européennes
novembre 1990(1) vooruitzichten
(2) financieringsvermogenA.9. Netto financieringsbehoefte van de globale overheid/fiscale ontvangsten

percent

	1985	1986	1987	1988
B	28,6	30,5	24,1	23,0
D	4,7	5,6	7,8	9,2
F	11,9	11,5	8,1	5,8
NL	20,1	24,2	24,9	19,0
GB	9,3	9,6	4,9	(1)
I	57,3	53,1	48,9	44,9

Bron : Eurostat, dépenses et recettes des
administrations publiques

(1) financieringsvermogen

B. ALGEMENE MACRO-ECONOMISCHE INDICATORENB.1. Reële groei van het B.B.P.

in %

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	0,9	1,6	1,9	4,3	4,0	3,5	2,2
D	2,0	2,3	1,8	3,7	3,3	4,3	3,1
F	1,8	2,1	1,8	3,3	3,6	2,5	2,5
NL	2,6	2,0	1,1	2,7	4,0	3,4	2,0
GB	3,7	3,5	4,7	4,1	2,2	1,5	0,7
I	2,6	2,5	3,0	3,9	3,2	2,6	2,3
EC	2,5	2,6	2,9	3,8	3,3	2,9	2,2

Bron : Budget économique, Commission des Communautés
Européennes novembre 1990

(1) vooruitzichten

B.2. Stijging van de impliciete prijsindex van de private consumptie

in %

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	5,9	0,3	1,8	1,8	3,4	3,6	4,5
D	2,1	-0,2	0,8	1,3	3,2	2,8	3,9
F	6,0	2,9	3,3	3,0	3,3	3,4	3,6
NL	2,2	0,2	-0,4	0,7	2,1	2,4	2,8
GB	5,2	4,4	3,9	5,0	6,1	7,0	6,3
I	9,0	5,7	5,0	4,8	6,0	6,1	6,3
EC	5,9	3,8	3,5	3,7	4,9	5,1	5,3

Bron : Budget économique, Commission des Communautés
Européennes, novembre 1990

(1) vooruitzichten

B.3. Balans van de lopende verrichtingen met de rest van de wereld

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	0,3(2)	2,0	1,2	1,0	1,0	0,3(2)	- (2)
D	2,6	4,4	4,1	4,1	4,7	2,6	0,7
F	0,1	0,5	-0,3	-0,4	-0,2	-0,3	-0,4
NL	4,1	2,7	1,4	2,4	3,6	3,3	3,4
GB	0,6	-0,8	-1,9	-4,1	-3,7	-2,8	-2,0
I	-0,9	0,5	-0,2	-0,6	-1,3	-1,3	-1,7
EC	0,7	1,4	0,7	0,2	0,2	-0,3	-0,8

Bron : Budget économique, Commission des Communautés
Européennes novembre 1990

(1) vooruitzichten

(2) De in november 1990 door de Commissie gemaakte vooruitzichten zijn heden voorbijgestreefd. De nationale bronnen (N.B.B.) wijzen in 1990 op een aanzienlijk hoger overschot voor België..

B.4. Bruto-sparen van gezinnen en bedrijven

% van het B.B.P.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	20,8	23,5	22,3	23,7	24,7	23,8	23,7
D	19,6	21,6	22,0	23,3	22,8	23,7	23,9
F	18,4	19,3	18,3	18,5	19,2	18,8	18,7
NL	23,6	23,6	22,5	23,9	25,6	25,8	25,4
GB	18,2	16,8	16,0	14,4	13,8	13,1	13,4
I	28,5	28,0	26,8	26,9	25,8	25,7	24,8
EC	21,4	21,6	20,9	21,2	-	-	-

Bron : 1985-88 : Spaarquote van de gezinnen in de Gemeenschap
II/215/90, Commissie van de Europese Gemeenschappen
1989-91 : Budget économique (C.C.E.) novembre 1990

(1) vooruitzichten

B.5. Bruto vaste kapitaalvorming in de private en openbare sector

% van het B.B.P.

	1985		1986		1987		1988		1989		1990(1)		1991(1)	
	privaat	openbaar	privaat	openbaar	privaat	openbaar	privaat	openbaar	privaat	openbaar	privaat	openbaar	privaat	openbaar
B	13,4	2,2	13,6	2,0	14,1	1,9	15,9	1,8	18,0	1,5	18,4	1,4	18,7	1,4
D	17,4	2,3	17,1	2,4	17,1	2,4	17,5	2,4	18,2	2,3	19,0	2,4	19,5	2,4
F	16,0	3,2	15,9	3,2	16,5	3,0	16,8	3,3	17,2	3,3	17,2	3,4	17,3	3,4
NL	16,6	2,6	17,6	2,5	17,7	2,4	19,1	2,4	19,4	2,3	19,2	2,3	19,1	2,3
GB	15,1	2,0	15,2	1,8	16,1	1,6	18,0	1,2	17,9	1,7	16,5	2,2	15,4	2,3
I	17,0	3,7	16,2	3,6	16,4	3,5	16,4	3,5	16,6	3,5	16,5	3,4	16,5	3,4
EC	16,2	2,9	16,1	2,8	16,6	2,7	17,4	2,7	20,6		20,8		20,8	

Bron : 1985-88 : Spaarquote van de gezinnen in de Gemeenschap
II/215/90, Commissie van de Europese Gemeenschappen
1989-91 : Budget économique (C.C.E.) novembre 1990
Economie européenne n°46, décembre 1990

(1) vooruitzichten

B.6. Index van de relatieve eenheidsloonkost in gemeenschappelijke munt (geheel v.d. economie)

referentiesteekproef : 19 geïndustrialiseerde landen ; 1980 = 100

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(2)
B (1)	79,1	83,8	85,2	81,5	79,5	82,5
D	82,7	90,4	95,4	92,1	88,5	91,1
F	86,0	88,5	88,2	84,9	82,9	86,8
NL	81,0	85,6	88,8	86,4	81,4	82,5
GB	86,7	80,8	80,5	88,4	91,1	95,8
I	105,7	111,9	117,6	117,9	121,8	129,2
EC	69,5	76,2	82,0	80,6	78,2	87,4

Bron : Economie européenne n°46, décembre 1990

(1) B.L.E.U.

(2) vooruitzichten

B.7. Nominale intrestvoeten op lange termijn

in %

	1985	1986	1987	1988	1989	1990
B	10,6	7,9	7,8	7,9	8,7	10,1
D	6,9	5,9	5,8	6,1	7,0	8,9
F	10,9	8,4	9,4	9,0	8,8	10,0
NL	7,3	6,4	6,4	6,3	7,2	9,0
GB	10,6	9,8	9,5	9,3	9,6	11,2
I	14,3	11,7	11,3	12,1	12,9	13,3
EC	10,9	9,2	9,4	9,4	9,9	11,2

Bron : Economie européenne, n°46, décembre 1990

B.8. Werkloosheidsgraad

in % van de burgerlijke actieve bevolking

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	11,6	11,6	11,4	10,0	8,5	7,8	7,7
D	7,1	6,3	6,2	6,1	5,5	6,0	6,3
F	10,2	10,3	10,4	9,9	9,4	8,9	8,7
NL	10,5	10,2	10,0	9,3	8,7	7,4	7,2
GB	11,4	11,4	10,4	8,5	7,0	6,4	7,3
I	9,4	10,4	10,2	10,8	10,8	10,2	10,3
EC	10,8	10,7	10,3	9,7	8,9	8,5	8,7

Bron : Economie européenne, n°46, décembre 1990

(1) vooruitzichten

B.9. Tewelkstelling

jaarlijkse variatie in %

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	0,6	0,6	0,5	1,5	1,3	0,9	0,2
D	0,7	1,0	0,8	0,6	1,4	2,4	1,6
F	-0,3	0,1	0,2	0,6	1,2	1,2	0,8
NL	1,5	2,0	1,4	1,3	1,6	1,7	0,8
GB	1,6	0,4	2,2	3,2	2,8	2,0	-0,4
I	0,9	0,8	0,6	1,4	0,2	0,9	0,4
EC	0,7	0,9	1,0	1,6	1,9	1,6	1,3

Bron : Economie européenne, n°46, décembre 1990

(1) vooruitzichten

B.10. Geldhoeveelheid

M2/M3 einde jaar, jaarlijkse variatie in %

	1985	1986	1987	1988	1989
B	6,7	10,7	9,9	6,6	11,0
D	5,0	6,6	5,9	6,9	5,5
F	6,8	6,3	7,3	7,3	7,9
NL	11,1	5,1	4,4	13,1	14,5
GB	13,0	15,9	16,3	17,6	18,4
I	11,1	9,4	8,4	8,5	10,8
EC	9,9	9,8	9,8	10,2	11,0

Bron : Economie européenne, n° 46 décembre 1990

B.11. Bruto binnenlands produkt tegen lopende prijzen per inwoner

in Ecu, EG (12) = 100

	1985	1986	1987	1988	1989	1990(1)	1991(1)
B	102,9	105,1	105,8	103,4	103,5	105,2	104,4
D	129,6	135,4	137,4	133,2	129,4	128,9	128,1
F	120,6	122,2	119,2	115,8	114,3	114,2	112,1
NL	110,6	111,6	109,2	105,3	102,1	101,4	98,1
GB	102,2	90,7	90,0	98,1	97,5	93,6	95,5
I	94,5	97,6	99,1	98,3	101,2	102,8	103,7
EC	100	100	100	100	100	100	100

Bron : Economie européenne, n° 46, décembre 1990

(1) vooruitzichten

C. INDICATOREN M.B.T. DE FINANCIËLE MARKTEN

C.1. Rentevoetverschil tussen de Euro-BF en Euro-DM op 3 maand

in %

1985	1986	1987	1988	1989	1990
4,26	3,49	3,06	2,47	1,66	1,3

Bron : NBB, Deutsche Bundesbank

C.2. Verschil in rendement tussen Belgische en Duitse Staatsobligaties

in %

1985	1986	1987	1988	1989	1990
4,09	2,64	2,35	1,92	1,54	1,10

Bron : NBB, Deutsche Bundesbank

C.3. Divergentie van de BF binnen het EMS

in %, jaarlijks gemiddelde

1985	1986	1987	1988	1989	1990
+33	+48	+41	+50	+50	+16

Een plus-teken betekent dat de BF in waarde daalt t.o.v. de andere munten van het EMS.

Bron : NBB